

Thorsten. Lifsten.» Han påpekar, att »thet ordet risti Runer» fattas. — Dijkman: »Erlug lät hugga sten effter sin bonde *Thorstin*. *Lifsten* ristade Runorna; hwilka twänne sista ord intet stå på stenen.» Hans »Anmärkning» till ristningen lyder: »1. EN artig wäl ritad ok nästan trikantig sten. 2. Figuren af Runska Inscription består af et stort fyrbenat ok klöfftat diur, som har en lång halss ok drakehufwud, på hwilkens halss och kropp en del af runorna ritade äro; warandes i Figuren en Orm sammanslingad. 3. Af *Lifstens* namn märckes at Stenen är opsat i Kristendomen.»

Verelius och Dijkman uppfatta sålunda runföljden 37–43 **lifsten** som ristarens namn. Detta är uppenbarligen riktigt. Grau däremot låter inskriften börja med detta namn och får därigenom följande givetvis oriktiga tolkning: »Lifsten och Erling läto hugga denna sten efter sin man Thorsten.»

Runföljden 1–5 **erlyg** skall återge det från hela Norden kända, men mycket sällsynta kvinnonamnet *Ærnlaug* (*Arnlaug*). Samma namn finnes på en annan av Simtuna härads runstenar, nämligen U 1164. Också denna sten är signerad av Livsten. Det är då onekligen frestande att antaga, att det ovanliga namnet åsyftar samma person. Ärnlog har i så fall vid två olika tillfällen uppdragit åt Livsten att rista stenar, den ena vid Stora Runhällen i Västerlövsta sn (U 1164), den andra vid Brunnby i Frösthults sn, där hon av inskriften att döma bodde som gift. Avståndet mellan U 1152 och 1164 är fågelvägen omkring 2,5 mil. Samma namn förekommer också på U 773. — Mannens namn, *Þorsteinn*, tillhör som bekant runinskrifternas allra vanligaste mansnamn.

U 1152 är signerad av Livsten, vilkens verksamhet just var förlagd till Upplands västliga och sydvästliga bygder samt angränsande delar av Västmanland. Anmärkningsvärt är, som redan Verelius har framhållit, att orden »ristade runor» saknas efter ristarens namn. Eljest utsätter Livsten regelbundet både predikat och objekt i signatursatsen. Om andra fall, då runinskrifter ha signerats endast med ristarnamnet, se U 1075. Om namnet *Lifsteinn* se U 173¹.

U 1152 är ett i alla avseenden typiskt exempel på Livstens konst.

1153. Bärby, Simtuna sn.

Litteratur: B 657, L 781. Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 175; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 214; O. Grau, Beskrifning Öfwer Wästmanland (1754), s. 618 [omtrycket 1904, s. 482]; N. R. Brocman, Anteckning i R 556 a (Bautil); W. Tham, Beskrifning öfver Sveriges rike 1:2 (1849), s. 86; A. E. Björkman, De paroecia Fjerdhundriae Simtuna (1851, diss. Ups. præs. J. H. Schröder), s. 4; R. Dybeck, Simtuna socken 1859 (ATA), Reseberättelse för år 1876 (tryckt i Runa [fol.], 1876), s. 37 f.; UFT h. 3 (1873), s. 66; Vestmanlands läns kalender 1881, s. 397; Lars Ersson i Klasbo, Fornminnen inom Wästmanland (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 65; K. A. Karlinder, Bärby, Simtuna socken och härad, 1925 (ATA); B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 131; S. B. F. Jansson, Järvsöstenen (i: Fornvännen 1952), s. 103.

Avbildning: J. Hadorph och P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta, B 657 och i Grau a. a.).

Om denna sedan länge försvunna runsten finnes följande uppgift i *Ransakningarna* 1667–84: »Een Runsten omkullfallen på Wadhby skogh men nu sedermera uprättat». Uppgiften lämnas i en »Specification uppå dee gambl: Antiqu[i]teter, som ... befinnas uthi Wäsby lähn», undertecknad av länsmannen Aron B: Bergström och daterad »Sahla d: 12 Maij A:o [1]682». Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften »Bärgby skog wid Sala vägen i Simtuna Sochn» (B 657: »Bergby, vid Sala vägen»; L 781: »Bergby skog, vid Sala vägen»). Celsius lämnar följande upplysning om stenens plats: »Simtuna och Bärby. på Wadz skog, $\frac{1}{4}$ mjl från Wad, åt Salbergz Wägen». N. R. Brocman inför i sitt exemplar av *Bautil* (vid B 657) denna Celsius' platsuppgift. Grau: »Wid Sala vägen på Bärby skogen står ock en Runsten». A. E. Björkman (i *De paroecia Fjerdhundriae Simtuna*): »Alius prope vicum *Bärby* ad viam quæ Salam fert».

Dybeck har utan framgång sökt U 1153. Han skriver år 1859: »Bland Simtuna sockens sju Runstenar har jag förgäfvets sökt Liljegr. 781 [= U 1153] och 782 [= U 1154]». I *Runa* (fol.) 1876 redogör Dybeck för

¹ A. Kock, som utgår från den äldre, oriktiga läsningen **lifstan** (L 789), stöder sig bl. a. på U 1152, då han hävdar, att det till namn på *-steinn* skall ha funnits en ljudlagsenlig sidoform *-stan*; se *Svensk ljudhistoria* 1 (1906), s. 338. Kocks uppfattning saknar grund. Se I. Modér i *Namn och bygd* 40 (1953), s. 68 f.

sin »antiquariska verksamhet under sommaren 1876». Han meddelar där: »Med undantag af Bergbysten ... , hvilken, ehuru utan anmärkning upptagen i Upl. Fornm. F:s Tidskrift, icke kunde af mig eller andra återfinnas, granskades alle i socken varande runstenar, af hvilke flere stodo i grushögar eller lågo bland stenhöpar, till icke ringa besvär och tidsutdrägt för mig i den brännheta sommaren.» — Också senare ha fåfänga försök gjorts att återfinna den försvunna runstenen. Läroverksadjunkten K. A. Karlinder lämnar år 1925 följande upplysningar om U 1153: »I trakten födda och bosatta medelålders personer, som av mig tillfrågats, kunna icke erinra sig någonsin hava sett densamma. Det uppgavs tillika, att man hört sägas, att en runsten skall hava lagts till undergrund under en spismur i en byggnad vid 'Krongården' i Bärby. ... På uppmaning av mig har agronomen A. Hylands i Bärby ytterligare gjort förfrågningar om saken — med följande resultat. Ingen vet nu mera, var runstenen finnes. — En nu 79 årig gubbe uppger sig komma i håg, att då han var 10 à 12 år skulle stenen hava varit rest vid vägen. Sedermera skulle den hava lagts i grunden till en stugubyggnad vid 'Krongården'. Denna byggnad revs emellertid 1911 och man kan ej erinra sig att då hava sett stenen. Under de senaste åren har emellertid mangårdsbyggnaden ombyggt, uthus ha flyttats m.m. Ytterligare undersökning tarvas.» — Vid runinskriftsinventeringen år 1943 söktes U 1153 utan framgång, och också senare efterforskningar ha visat sig fruktlösa.

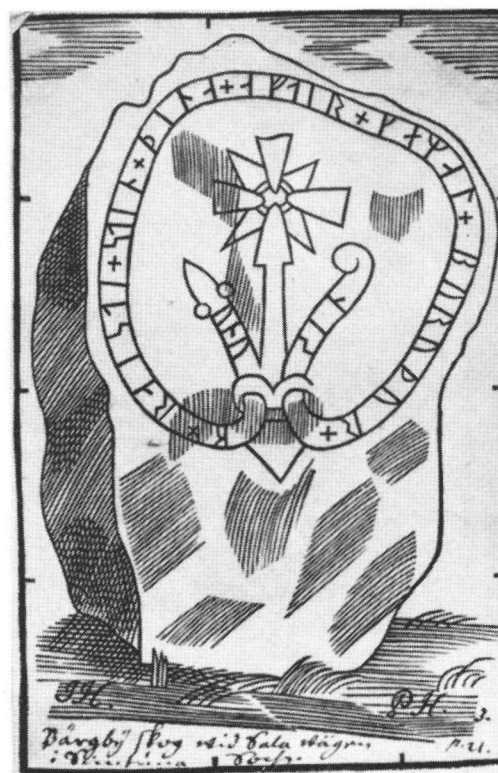

Fig. 500. U 1153. Bärby, Simtuna sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 657).

Stenens höjd är enligt B 657 omkring 2,20 m., bredd omkring 1,50 m.

Inskrift (enligt B 657):

unu . . . r [+] raisti + stin + pina + aftir + kamal + burupur + sin
5 10 15 20 25 30 35

Unnulf(?) ræisti stæin þenna æftir Gamal, broður sinn.

»Unnulf reste denna sten efter Gammal, sin broder.»

Till läsningen: Mellan 3 u och 4 r förefaller det som om plats har funnits för två runor. På träsnittet har genom skraffering markerats, att ristningsytan på detta parti har varit skadad. I samma skada har av allt att döma ett sk efter 4 r gått förlorat. Enligt träsnittet ha alla n-runorna ensidiga bistavar; detsamma gäller t- och a-runorna med undantag av 25 a.

Den skadade runföljden 1–4 har sannolikt haft följande utseende: unu[lf]r. Mansnamnet Unnulf är i runinskrifterna säkert belagt endast på Järvsöstenen (Hälsingland) men torde också finnas på Sö 333. Från medeltiden finnes ett belägg: Vnnulfus sacerdos (Västergötland) SD 1, s. 395 (1259). I Lundgrens och Brates förteckning över svenska personnamn från medeltiden anföres det småländska ortnamnet (i) wnnolf-bodhom, SRP n:r 1870 (1377). Se vidare om namnet S. B. F. Jansson i Fornvännen 1952, s. 103 f.

Den dödes namn, Gamall, är icke sällsynt i uppländska inskrifter (närmare ett tio-tal belägg). Se vidare Sö 312. — Om skrivningen burupur, broður, se U 1155, s. 593.

Brate anser det möjligt, att ristningen är utförd av Erik, alltså den ristare som namnger sig med s.k. is-runor på den i grannsocknen Härnevi resta U 1165. Eftersom U 1153 är försvunnen, kan frågan om ristaren icke besvaras med bestämdhet. Av Hadorphs och Helgonius' träsnitt att döma förefaller det emellertid, som om attributionen vore riktig.

1154. Forsby, Simtuna sn.

Pl. 130, 131.

Litteratur: B 659, L 782, D 1:284. J. Bureus, F a 6 s. 5 n:r 192, s. 86 n:r 192 (Bureus' egen uppteckning), s. 112 n:r 12 (Cohl), s. 222 n:r 278 (Rhezeliuss), F f 6 n:r 121; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 139, F l 2 n:r 52; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 176; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 166; O. Grau, Beskrifning Öfver Wästmanland (1754), s. 617 [omtrycket 1904, s. 481]; W. Tham, Beskrifning öfver Sveriges rike 1:2 (1849), s. 86; A. E. Björkman, De paroecia Fjerdhundriae Simtuna (1851, diss. Ups. præs. J. H. Schröder), s. 4; R. Dybeck, Simtuna socken 1859 (ATA); O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Enköping» (1863), s. 38; UFT h. 3 (1873), s. 66; Vestmanlands läns kalender 1881, s. 397; Lars Ersson i Klasbo, Fornminnen inom Wästmanland (ATA); O. Hallborg, Brev den $15/1$, $9/3$, $28/4$ och $1/5$ 1897 till A. Hazelius (NMA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 64; K. A. Karlinder, Forsby, Simtuna socken och härad, 1925 (ATA); I. Atterman, Skrivelse till Riksantikvarien den $7/7$ 1936 (ATA); Skrivelse den $15/7$ 1936 från Riksantikvarien till L. Hallströms sterbhus, Forsby (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppland 1943 (ATA); B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 130.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i F a 10:1 och i F l 2); J. Bureus, kopparstick (i F f 6); J. Hadorph och P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta, B 659 och i Grau a. a.); Dybeck, D 1:284.

Runstenen står vid västra vägkanten av landsvägen Skensta-Salfors, invid en magasinsbyggnad (förr andelsmejeri), som tillhör Forsby 4^a, omkring 500 m. SSÖ om landsvägsbron över Örsundaån, 50 m. SSV om avtagsvägen till Österunda och Torstuna. Den plats, som är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping», är något sydligare än stenens nuvarande plats.

Bureus, som undersökte U 1154 den 15 sept. 1608, uppger i F a 6, att stenen finnes »Widh Forsby i Simtuna». Cohl (i F a 6): »Å Fårssby Giärde i Simetuna S.». Rhezelius (i F a 6): »Widh Forsby». I F a 10:1 är överskriften densamma, men i F l 2 har den förvanskats till »Simetuna Bersby». På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* står antecknat: »Forsby gärde i Simtuna» (B 659: »Harsby gärde»; L 782: »Forsby gärde»). Celsius: »Forssby. Simtuna Sn.» Grau: »Forssby Runstenen uti Forssby gärde». — Dybeck kunde icke finna U 1154 vid sitt besök år 1859: »Bland Simtuna sockens sju Runstenar har jag förgäfvets sökt Liljegr. 781 [= U 1153] och 782 [= U 1154]». Senare har emellertid Dybeck påträffat stenen. I *Sveriges runurkunder* uppger han, att den »står vester om Forsby», vid landsvägen. — I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Enköping» (1863) nämnes, att »en väl bibehållen» runsten står »vid vägen söder om Forsby.» UFT (1873): »Stenen är väl bibehållen, och står vid vägen s. om Forsby.»

U 1154 tillhör de runstenar, som A. Hazelius önskade införliva med Nordiska museets och Skansens samlingar. Detta framgår av brevväxlingen mellan honom och kontraktsprosten O. Hallborg, Torstuna. I ett brev den $15/1$ 1897 skriver Hallborg: »Afläggande hjertlig tacksägelse för mycket vänliga brevet af den 8 dennes, får jag till svar derå äran meddela, att det i grannförsamlingen Simtuna skedda jordfyndet icke är en runstaf, utan en runsten, äfvensom att jag, då ett helt bolag (ett mjölk- eller mejeribolag i Forsby) anser sig vara egare till fyndet, enär stenen fanns på det område, hvarå mejeriet är anlagdt, gjort en hemställan till styresmännen i bolaget, att det välvilligt måtte skänka stenen till Nordiska Museet. Härå fick jag till svar, att de styrande för sin del icke hade något deremot, men att formligt svar icke kunde lemnas förrän frågan föredragits å bolagstämman, och att underrättelse om utgången skulle lemnas mig. Någon sådan har dock ännu icke afhörts; men så fort tid och väderlek det medgifva skall jag resa till Forsby för att höra huru saken står, och å nyo söka utverka, att stenen må få sin plats å Skansen. Förmodligen får dock Nordiska Museet vidkännas kostnaden för stenens transporterande från Forsby till Enköping, och derifrån till Stockholm, om bolaget aflåter stenen.» Ett par månader senare ($9/3$) skriver prostén: »Afläggande min